

УРОКИ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕСТУВАННЯ

Дитині потрібна активність, яка б розвивала її рухи, мислення, викликала жвавість, бадьорість, радісний настрій. І одним із видів такого спілкування стали забавлянки (утішки) – коротенькі пісеньки або віршики, поєднані зі своєрідними вправами і покликані зміцнити дитину фізично, підтримувати радісний, бадьорий настрій. Ці забави пристосовані до різного віку малляти. Є такі, які призначені немовляті, яке ще лежить, інші – коли воно вже тримає голівку, сидить, ще інші вимагають бодай мінімального розуміння змісту. Забавлянки, супроводжувані рухами, не лише розважали дитину, тішили її своєю милозвучністю, а й розвивали її мову.

Галина Довженок, фольклорист

У середовищі українського народу віками існували виховні звичаї і традиції, що зміцнювали авторитет родини, материнства, дитинства. Українська дошкільна етнопедагогіка містить у собі цінний народний педагогічний досвід щодо всебічного виховання дитини. Фактично у народній дошкільній педагогіці знаходять реалізацію всі завдання фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного, пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного, креативного розвитку малляти.

Народна педагогіка зазначає, що мудрою людиною треба виховати, і виробила чітку систему цілеспрямованого впливу дорослих на розвиток активної розумової діяльності дітей через відомі засоби розумового виховання: пестушки, потішки, забавлянки.

Чи може сучасна дошкільна педагогіка почерпнути для себе уроки народного пестування дітей раннього віку? Природно, може виникнути запитання: навіщо нам досвід предків, які жили кілька століть тому? Адже відбулися значні зміни життєвого устрою сучасних сімей і системи виховання у дошкільних навчальних закладах. Гадаємо, що незмінними повинні залишатися базові принципи

взаємин малюків і дорослих, що їх виробила народна педагогіка. Це мінімальна дистанція між дитиною і тим, хто її пестує; частий і лагідний їхній тілесний контакт, який становить цілісний комплекс музично-мовної і невербально-ігрової взаємодії, що має на меті єдність фізичного, інтелектуального, естетичного і соціально-морального зростання. Тут багато чого може навчити сучасних батьків традиційна культура пестування. Вона вміщує ефективний досвід розвитку добрих взаємин дитини з навколишнім світом, який витримав перевірку часом. А це основа людяності, яка найуспішніше закладається у ранньому віці й визначає собою тип особистості на все життя.

Народне уявлення про тісний взаємозв'язок матері та дитини відобразилося у правилах поведінки вагітної жінки, у нормах взаємин між нею і навколишнім світом. Зв'язок між матір'ю і дитиною в лоні осмислювався народом і як тілесний, і як духовний. З появою дитини на світ форми зв'язку видозмінювалися, але не переривалися, вони залишалися основою для збереження фізичного і духовного здоров'я новонародженого, для подальшого успішного розвитку його плоти й духу. Саме тому цілий пласт традиційного пестування спеціально спрямований на культурне оформлення тілесних і духовних контактів між дитиною й матір'ю та іншими близькими їй людьми.

Яку б лінію розвитку дитини ми не взяли, завжди вирішальну роль у ній відігравала сім'я. Вікова педагогічна спадщина і любляче серце сприяли всебічному розвиткові дитини. Особливо дорожили наші предки першими роками дитинства.

Незамінними були і є потішки-потягусі. Коли розцеленають дитину, то промовляють протяжно: "Тусі-потягусі" – водночас починають гладити дитину долонею вздовж тіла. Так само ведуть долонями по ніжках, ручках, потягують і примовляють: "Тусі-тусі, потягусі".

"Підростусі!" Тільце стискають, розпрямляють і знову проводять по ньому долонею; дитя лоскочуть, воно сміється. Дорослий гладить дитину по животику, грудях, спинці, тоді бере ручки і розводить у боки. Коли роблять дитині "тутусі", то кладуть горілиць і долонями від головки до пальчиків на носі ведуть, примовляючи: "Тутусі, тутусі". Дитина радіє, сміється. І ніжки погладжують, щоб були рівненькі.

Ототушки-ототушки!
На котика потягушки,
А на дитинку растушки.

Ой тошки, тошки!
Щоб підросли трошки.
Потягушки, потягушки,
На кісточки растушки.

Покладуть дитинку на животик, вона голівку вгору тягне, щось там собі лепече. Погладжують їй спинку рухами вгору і вниз. Дитинка підніме голівку і дослухається, дивиться вперед і немовби справді шукає, де ті “коні пасуться”.

Миючи дитину, починають ручку з ніжкою зводити, потім другу. Розминаючи, примовляли: “Ручки – грабульки! Ніжки – ходульки!”, а далі розтирали дитину зі словами: “Миється, париться, спати збирається – на сон, на спокій, на щастя, на здоров’я їй спати по ночах, рости по годинах!”

Пестушки – це і гімнастика, і масаж, і ніжне поводження з немовлям з використанням ласкавих і веселих віршиків. Тут одне допомагає іншому. Скільки триває віршований текст, стільки продовжується і фізична вправа для тих чи інших м’язів ще не зміцнілого крихітного тільця.

Коли дитинка вже починає пізнавати близьких, простягає ручки, її забавляють різними пісеньками і короткими віршиками-пестушками та потішками, які несуть у собі елементи найпростішої дитячої гри.

Якщо дитина вже робила спроби ходити, то її вчили “кувати чобітки”. Беруть ніжку, стукають по п’яті та й кажуть: “Кую, кую чобіток, подай, бабо, молоток, я підкую чобіток”. Ось постукують пальцями по п’яточці, спочатку по одній, потім – по другій:

Кую, кую чобіток,
Подай, бабо, молоток.
Як не даси молотка,
Не підкую чобітка.

А далі торкаються пальцем по всій ніжці і кажуть:

Кую, кую ніжку,
Поїду в доріжку,
Куплю черевички
(Ім’я) на ніжку.

Руки розводять в сторони, махають ними, як крилами, і примовляють:

Гуси летіли,
Лебеді летіли,

Гуси летіли,
Лебеді летіли...

Поєднання у потішках віршованої мови і фізичних вправ сприяє одночасному розвитку тіла і духу дитини.

Коли дитина трохи підросте, настає час перших ігор-потішок. Це ігри з простою і природною композицією, у яких поєднуються акціональний текст (послідовність дій дорослого) і текст вербальний. Таке поєднання добре сприяє розвитку дитини, відкриваючи їй можливості її власного тіла та радість спілкування з дорослими. Навчається дитина з перших днів свого життя, без навчання немає розумового розвитку.

Усі рідні пильно стежили за розвитком дитини, знаючи, що для першого року життя характерний швидкий темп нервово-фізичних новоутворень. І родина, і чужі люди цікавилися розумом, вдачею дитини. Граються з немовлям у “ладусі”, в “сороку”, в “хані” (вчать досить швидко стуляти і розтуляти обидві долоньки).

Ігор-потішок, у яких поєднується тілесний контакт із вербальним, існує чимало. Мета їх — розважити дитину, розвеселити, побавити і разом із тим розвинути її мовлення, рухи, ознайомити з певними поняттями. Ці народні твори, адресовані малютам, забезпечують системний підхід до ознайомлення з довколишнім через пріоритетну орієнтацію на людину і види її діяльності.

І кожна така гра — це маленький спектакль із чудовими акторами. Наприклад:

- Ласю-Парасю, де була?
- Муку молола.
- Що заробила?
- Кусок сала.
- Куди поділа?
- Під піч сховала.

Лоскочуть дитину.

Коли “чукикають”, то підіймають трохи вгору на руках, підтримують і примовляють:

- Ой, чук, чуки-чук,
- Наловив дід щук,
- Баба наварила,
- Діда накормила.

Як утішається хтось дитиною, то, забавляючи, візьме за вушко, помалесеньку скубе і примовляє:

- Пів-пів, зайчику, де ти був?
- У лісі!
- Що ти видів?
- Сім міхів горіхів!
- Чом ти не вкрав?
- Били мене старчики золотими паличками,
Ледве я втік через потік та в воду – бульк!

З голівкою граються, беручи її між свої долоні і похитуючи:

- Печу, печу хлібчик
- Діткам на обідчик.
- Меншому – менший,
- Більшому – більший.
- Шусть у піч!
- Шусть у піч!
- Саджай – виймай.
- Саджай – виймай.

Вимовивши останні слова, підкидають дитину на руках, немовби насправді кидають у піч. А тоді легенько водять долонями по шийці і пощипують щічки:

Ріжу-ріжу, я куштую так!

Коли перебирають пальчики, то примовляють:

- Оце раз, оце два,
- Оце три, оце чотири,
- Оце п'ять, оце шість,
- Оце сім, оце вісім,
- Оце дев'ять, оце лин,
- Оце щука з Кременчука,
- Оце карась затрепетавсь,
- Оце заввишки – вставай з колиски.

Примовляючи ці слова, перебирають дитині пальчики на носі:

- То горошок, то квасолька, то кукурудза,
- А то бобище – фур за плотище!

Водять пальцем по дитячій долоні:

- Мишка, мишка, де була?
- У Бога.